

BORIS KUZMIĆ
MARIO ŠIMUDVARAC
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb

KONGRUENTNA (SROČNA) DVOJINA U SREDNJOVJEKOVNIM ČAKAVSKIM PRAVNIM TEKSTOVIMA

Autori u članku promatraju odnos između množine i dvojine u okviru posebnoga tipa koji određuje poseban tip gramatičkoga broja koji zovemo kongruentnom (lat. *congruere* 'podudarati se') ili sročnom dvojinom. Jezičnu raščlambu provode na korpusu srednjovjekovnih čakavskih pravnih tekstova od 13. do kraja 15. stoljeća. Istraživanje pokazuje da je dvojina uz brojevni kvantifikator *dva* dominantan gramatički broj u NA imenica m. i sr. roda, zamjenica, pridjeva i glagolskih pridjeva, a u kosim padežima navedenih vrsta riječi dominira množina. U jednostavnih i složenih glagolskih oblika česta su kolebanja. Uz brojevni kvantifikator *oba* češći su dvojinjski oblici i u kosih padeža deklinabilnih riječi.

KLJUČNE RIJEČI: *dvojina, množina, čakavština, pravo*

O IZVORIMA

Najstariji hrvatski srednjovjekovni pravni spomenici, nastali između 12. i 14. st., najčešće su javni ili privatnopravni spisi koji živopisno svjedoče o društveno-pravnim odnosima u svakodnevnom ljudskom životu. To je posebno razvidno u privatnim ugovorima o kupoprodaji zemljišta ili sporovima oko međa, ili pak u javnim kneževskim ili kraljevskim nadarbinama samostana i crkava. Premda prvi hrvatski pravni spomenici na hrvatskome jeziku do suvremenoga primatelja ne dolaze u originalu, nego u kasnijim prijepisima, oni su zajedno s drugim pravnim dokumentima na latinskom jeziku temeljni izvor za proučavanje najstarije hrvatske pravne, jezične i uopće kulturne povijesti.

Ovdje će se na dijakronijskoj ravni analizirati kongruentna (sročna) dvojina na korpusu hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika, a radi boljšega upoznavanja materijala ukratko ćemo ih predstaviti. Pravne spomenike uzimamo kao korpus analize zbog toga što najbolje zrcale hrvatski jezik onoga doba s najmanje utjecaja staroslavenskoga jezika.

Povaljska listina, najstariji spomenik hrvatske ćirilice sa srednjodalmatinskoga područja, prijepis kartulara benediktinskoga samostana sv. Ivana u Povoljima na Braču, pisana je godine 1250. rukom hvarskoga notara i splitskoga kanonika Ivana. Jezik Povaljske listine znatno je pohrvaćen staroslavenski jezik.

U korpus tekstova iz 14. i 15. stoljeća ulaze brojni hrvatski pravni spomenici objavljeni u Kukuljevićevoj zbirci *Acta Croatica* i Šurminovim *Hrvatskim spomenicima* (v. popis literature).

Krčki ili Vrbnički statut nastajao je u dužem vremenskom razdoblju: najstarija odredba datira iz 1362., a najmlađa iz 1599. godine. Većina današnjeg sačuvanog rukopisa dolazi u prijepisu popa Grgura Žaškovića iz 1526. Krčki je statut bio namijenjen vrbničkoj općini kao službeni priručnik po kojem se postupalo u pravnom uređivanju u općini, ali i šire jer se dio odredaba tiče samoga Vrbnika, a dio se tiče cijeloga otoka Krka.

Kastavski zakon pripada prijelazu iz 14. u 15. st., ali je sačuvan samo u latiničnom Sabljarovu prijepisu iz godine 1845. još starijega prijepisa izvornika iz godine 1759. Kastavski je zakon bio preveden i na talijanski te njemački jezik.

Senjski statut prijepis je hrvatskoga prijevoda izvornoga latinskog teksta statuta iz 1388., a do suvremenih primatelja dolazi u Ručićevu latiničnom prijepisu iz 1701. godine. U prvih sto trideset članaka Statuta saznajemo da grofovi Stjepan i Ivan Frankapan, sinovi Bartula Frankapana, Senjanima daju statut, a od 131. do 168. članka nalazimo molbu Frankapana da potvrde prava senjske općine.

Najznačajniji hrvatski ćirilični zakonski spomenik nastao je sredinom 15. st., a sačuvan je u prijepisima s prijelaza 15. u 16. st. Riječ je o Poljičkome statutu, zborniku zakonskih normi slobodne općine Poljica, kojim se regulira ustrojstvo i administracija male Poljičke republike, koja se protezala od Splita do Omiša na moru, i preko Mosora do Cetine i Zadvarja. Posebna se pozornost posvećuje nasljeđivanju zemlje, njezinu dijeljenju među nasljednicima i pravu prvokupa. Poljički statut odražava društveno ustrojstvo Poljičke republike u prijelaznom razdoblju između plemenskoga uređenja i feudalizma. Jezik Statuta posebno je zanimljiv budući da se u njemu miješaju oblici čakavštine i štokavštine.

Među najvažnije izvore za poznavanje gospodarske strukture hrvatskih vlastelinstava na kraju srednjega vijeka ubraja se Modruški urbar iz 1486. U njemu su popisani posjedi modruškoga vlastelinstva kneza Bernardina Frankapana, a odražava stanje na vlastelinstvu otkako su se već počele osjećati posljedice osmanlijskih pljački i pustošenja.

Radi lakše preglednosti tekstovi su podijeljeni po stoljećima, a tu podjelu možemo prihvatiti samo uvjetno budući da se nerijetko radi o tekstovima koji su plod kasnijega prepisivanja. Isto se tako uvjetno može uzeti u obzir činjenica da, primjerice, Kastavski zakon ili Senjski statut promatramo kao jezične spomenike 13. i 14. st. budući da je riječ o kasnijim prijepisima. Uvijek će biti otvoreno pitanje u kojoj je mjeri određeni tekst jezično pomlađen i jesu li prepisivači pravnih isprava unosili jezične osobitosti svojega zavičaja u tekstove koje su prenosili iz izvornika.

O KONGRUENTNOJ (SROČNOJ) DVOJINI

Atributne sintagme kao subjekti ili objekti u rečenici zajedno s brojevnim kvantifikatorima, kao i predikatom koji se nastavkom slaže s prethodnom sintagmom, određuje poseban tip gramatičkoga broja koji zovemo kongruentnom (lat. *congruere* 'podudarati se') ili sročnom dvojinom. Termin kongruentne dvojine preuzimamo iz Žolobovljeve monografije *Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals* (1998). Navedeni je termin gotovo nepoznat u hrvatskoj slavističkoj literaturi, a u ruskoj se literaturi javlja tek u novije vrijeme. U dosadašnjoj se literaturi kongruentna dvojinina proučavala unutar vezane dvojine, što u metodološkom smislu nije u redu imamo li u vidu položaj imenskih riječi unutar atributnih sintagmi (kongruentna dvojinina) ili njihovu uporabu isključivo u vezanoj dvojinini. Termin kongruentne dvojine u klasifikaciji dvojinskih tipova Žolobov uvodi zato što dotadašnja Belićeva klasifikacija dvojine, koju je prihvatila većina slavista, nije vodila računa o različitoj uporabi dvojine s obzirom na različite vrste riječi.

Terminološki se ovdje čini razlika između vezane dvojine, koja je isključivo morfološka kategorija, složena od imenica i brojevnih kvantifikatora, i kongruentne dvojine, u kojoj brojevni kvantifikatori određuju oblik čitave sintagme, a kadšto i rečeničkoga predikata. Uspostavljeni odnos pokazuje da je kongruentna dvojinina imanentno sintaktička kategorija. Žolobov (1998: 38) upozorava da dvojinu čine dvije temeljne jezgre: nominativnu jezgru dvojine čine imenice, a komunikativno-nominativnu jezgru lične zamjenice 1. i 2. lica. Uporaba dvojine u drugih vrsta riječi – neličnih zamjenica, pridjeva, glagolskih pridjeva trpnih i glagola – uvjetovana je kongruencijom. Drugim riječima, dvojinina se u imenica i ličnih zamjenica 1. i 2. lica može upotrijebiti samostalno, dakako uz određeni brojevni kvantifikator, bez nužne uklopljenosti unutar atributnih sintagmi. Dvojinina se u neličnih zamjenica, pridjeva, glagolskih pridjeva trpnih i glagola ne može upotrijebiti samostalno (osim u sindetičkoj dvojinini), jer je uvjetovana kongruencijom unutar atributnih sintagmi. Neosporna je činjenica da u atributnim sintagmama najčešće dolazi do slaganja u nastavku (morfološko slaganje), ali to ne znači da se neslaganjem u nastavku uspostavlja poseban tip nekongruentne veze. I u jednom i u drugom slučaju radi se o kongruenciji, s tom razlikom što će se subjekti s predikatom slagati u nastavku ili će, u drugom slučaju, morfološko slaganje posve izostati. Za oblike pridjeva u imenskom dijelu predikata koji se ne slažu u nastavku Corbett (2000: 270) uspostavlja odnos između sintaktičkoga (*dva čovjeka su dobra*) i semantičkoga slaganja (*dva čovjeka su dobri*). Može se prihvatiti činjenica da sintaktičko slaganje pretpostavlja slaganje u nastavku, ali je vrlo upitno semantičko slaganje, zato što oba tipa uključuju dva subjekta ili objekta. Bilo bi možda preciznije atributnoj sintagmi *dva dobra brata* pridružiti morfološku oznaku dvojine, kojoj s prvim imenskim predikatom pripisujemo sintaktičku oznaku dvojine, a s drugim množine, što zapravo znači da sintagmi *dva čovjeka* iz druge rečenice pridružujemo samo morfološku oznaku dvojine. Istraživanje kongruentne dvojine čini se važnim u određivanju ponajprije morfološke dvojine u rečeničnom ustrojstvu i na taj se način pokazuje jesu li se morfološki dvojininski oblici doista shvaćali dvojiniskima ili su samo formalna oznaka stare dvojine kojom dominiraju oblici množine. Drugo je važno pitanje istraživanje dvojininsko-množinskih sintaktičkih suodnosa u vremenskom presjeku, a posebno su zanimljivi slučajevi u kojima se pojedini članovi atributnih sintagmi morfološki ne slažu, što rezultira različitim odabirom dvaju gramatičkih brojeva.

13. STOLJEĆE

Imenskoj sintagmi *dva človika* pridružuje se morfološka oznaka dvojine, kojoj s oblicima sigmatskoga aorista u službi predikata pripisujemo sintaktičku oznaku dvojine:

...*pridosta* dva človika u molstr svetago Joana, jimenem Poruga i Smolc i *resta* opatu Ratku: dohrani na smrt na *naju* vinogradi i zemje...(PL, 45-46).

Uporabu navedenih oblika sigmatskoga aorista ne treba pripisivati utjecaju staroslavenskih tekstova, zato što se ostvaruju i u mlađim spomenicima dalmatinsko-dubrovačke književnosti (Malić 1988: 120). Sigmatski je aorist potvrđen u novijoj razvojnoj fazi u 3. l. dv. nastavkom *-sta*, u odnosu na starije stanje s nastavkom *-ste*, što postaje inovativnim obilježjem starih hrvatskih tekstova (usp. Daničić 1874: 316–317). Oblik lične zamjenice u G dv. *naju* u posvojnoj je funkciji i pritom izražava pripadnost dvama spomenutim subjektima. Navedeni primjer zorno prikazuje čuvanje dvojine uz brojevni kvantifikator 2 u subjektu, predikatu i atributu¹.

14. STOLJEĆE

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator 2, pokazuju da se imenice m. i sr. roda u NA, kao i u G, morfološki slažu sa zamjenicama, pridjevima i glagolskim pridjevima trpnim u nastavku dvojine:

...plaća na vrati od tergovine za svakih 6 stari a od svetoga Mihovila dne do mladoga leta dva *mala soldina* za te 6 stari... (SS, 19v), ...*veće druga* dva *suca* ima gospodin knez jurisdiction obrati po njegovoj volji... (SS, 24v), ...i ako bi se u takovu kazu ne mogli imiti nego dva *verovana svidoka*, od *kih* bi osvajen ter bi tajil, da se ima postaviti na muke... (SS, 13r), ...*onđi naidoše* ti starci kamik zakopan i na nem *visečena* dva *stara križa*... (AC, VI), ...i v nem naidoše dva *stara križa*, i zabiše čavli v nem... (AC, VI), ...i tu naidoše dva *stara križa*, i čavli razbieni, kako se v listu udržāše... (AC, VI), ...i takoe to be va vrime gospoda ermana v vekšestane ali v kožlāce *ka*² dva više *pisana gospoda* slišec dovole krat... (AC, XIII), ...i te pšenice kako e užanca od mesta dva *soldina ka* e dal plovānu Jurju... (HS, 35), ...pomogu sveršiti soldini osam i na sveršenje razloženja k večere ima priti plovān i *ta* dva *sudca* od leta i ti imaju viditi razlog i vsu sumu za tih sto marak... (KZ, 47), ...i takovi rubeži na kante imaju bit prodani u termene *perva* dva *dni*... (KZ, 47), ...i zato ju postavih va ovu očitū formu, i autentiki *teju*³ dveju *nodaru*, kako e zgora... (AC, VI), ...i tu naidoše dve *različne zlamene* i tu potuži komun pulski gospodinu knezu... (AC, VI).

Ne možemo se složiti s Belićevom ocjenom (1932: 135) da se sintagma *dva brata* u starim čakavskim tekstovima pretežito javlja bez atributa ili imenskoga

¹ Belić (1950: 86) pretpostavlja da se uz dvojину imenica već do kraja 13. st. mogla upotrebljavati množina u glagolskom predikatu. Istraženi korpus ne može potkrijepiti Belićevu tezu zbog slabe potvrđenosti primjera, a jedina potvrda kongruentne dvojine uz brojevni kvantifikator 2 ne govori u prilog Belićevoj postavci.

² U prasl. jeziku upitno-odnosna zamjenica **kyi* u dvojini čuva oblik **cêi* samo u NA sr. roda. Budući da u prasl. jeziku nije moguće rekonstruirati dvojninske oblike u kosim padežima spomenute zamjenice, ona se u sthrv. jeziku sačuvala samo u množinskim oblicima. Odstupanje čini oblik zamjenice **kyi* u NA m. roda (*ka*) koji se može označiti dvojninskim, nastalim analogijom prema NA dv. m. roda zamjenice **tъ*.

³ Nastavak *-eju* u G dv. zamjenica **tъ* dobiva analogijom prema deklinaciji zamjenica palatalnih osnova.

predikata, u odnosu na sintagmu *dva brati* za koju pretpostavlja kongruentni atribut ili imenski predikat, npr. *oni drugi dva mladići, dva njegovi pajdaši*. Možda bi prihvatljivije bilo ono stajalište koje polazi od pretpostavke da se uz brojevni kvantifikator 2 subjekti s atributima morfološki slažu u dvojini, npr. *dva mala brata* (usp. Glavan 1927–1928: 129). U atributnoj sintagmi imenica i zamjenica u G određuju se množinskim nastavcima i to je jedini primjer iz 14. st. gdje se množinski oblici ostvaruju u imenica uz navedeni brojevni kvantifikator:

...na vsako leto more za sebe vzeti van od straže od tih dvanajst deseti, od vsakoga deseta jednog kmeta, vinur spoznanju *tih* dvih *sudac* i takoj od vsakoga stana ovčarskoga jedan sir... (KZ, 42).

Atributne sintagme koje čine pridjevski i zamjenički oblici u dvojini slažu se s predikatom u dvojini (11x), ali se u istom kontekstu mogu ostvariti i predikati u množini (4x), poglavito ako čine drugi dio nezavisnosloženih rečenica:

...i vani z vića da ima biti a tih vrniz *budita*⁴ 2 *dela* općini a treti gospodi... (KČS, 44-20), ...a ne moguć provati imei se otpriseći samo 6 ot teh mu se *imeita* 2 nareći... (KČS, 15-12/13), ...i *ta* dva *gospoda izbrasta* od edne i druge strani dobre i stanovite i verovane muži i dovole dobrih muži... (AC, XIII), ...ošće *ta* dva *ordinana* od leta *sudca* poli svoga oficia *imata* oblast za vsaki istini dug svoju sentenciu učiniti i dati sverhu kanta po zakonu pismo po kancelere... (KZ, 36), ...ošće *imenovana* dva *sudca* od leta *imata* oblast činit uhitit vsakoga zločinca... (KZ, 39), ...*ta* dva *sudca* od leta *imata* po zakone oddavati tem kmetom senožeti... (KZ, 44), ...ki bi človik gost toga delal i prodaval, *imata ta* dva *sudca* i s timi muži od komuna položenimi na tih gosti jednu podobnu plaću nadložiti i vzeti... (KZ, 54), ...zač njemu od vsake akuže *ta* dva *sudca davata* polovicu takove peni, jere *imata* oblast i milost činiti... (KZ, 57), ...ošće *ta* dva *suca* od leta *imata* oblast činiti sentencie po zakone s pravdu, vinur *imejući* k sebe svetniki ordinanah i da *imaju* učiniti svoju sentenciu... (KZ, 32), ...ošće *ta* dva *imenovana sudca* od leta *imata* svoju oblastju grad i puk governat za vsaku potrebu i *imaju* na vsako leto činiti da se vsake mere s kimi se prodaje i meri u peze u grade i zvan grada v konfine, da se *imaju* pravo po satniku žustat... (KZ, 37).

Glagolski pridjevi trpni i zamjenice u atributnim sintagmama u množini slažu se s predikatom u množini (5x) dok subjekt ili objekt pripada dvojini:

...veće dokonjaše da *imenovani* dva *su oficiala*, ča jest kanceler i dvornik, *imaju biti* u pomoć rekturov za poči obsluživati njihov oficij... (SS, 8v), ...s pazina ivan z bratom, i od vsakoga mesta dva *župana, ki su bili* vazda v svete poli gospodina kneza... (AC, VI), ...veće rečeni vlasteli *imaju* jurisdicion obrati s vičnici 2 *navkira, ki imaju* čuvati grada obnoć stražom... (SS, 25v),da zberu 6 starac: da *pridu* 2 *starca* z omolšćice, *keh* su oci bili na teh razvodéh... (AC, VI).

Glagolski pridjevi trpni u atributnim sintagmama, kao i subjekti u dvojini, morfološki se ne slažu s predikatom u množini (7x):

⁴ Svi oblici glagola u 3. l. dv. redovito imaju nastavak *-ta*. Istražujući čakavske pravne tekstove, Šepić (1953: 37) je pronašao samo jedan primjer s nastavkom *-te* za 3. l. dv. u *Krčkom statutu*. Nastavak *-te* za 3. l. dv. prezenta pronašao sam u jednom primjeru kongruentne dvojine, uz brojevni kvantifikator *oba(dva)*, u *Popisu zemalja modruškoga vladanja* iz 12. travnja 1486. godine. O podrijetlu nastavka *-ta* u 3. l. dv. v. Hamm (1974: 159). U rekonstrukciji razvoja prezenta u čakavskom narječju Lukežić (1999: 197 i 202) pretpostavlja za 3. l. dv. u protojezičnom razdoblju isključivo nastavak *-te*, a u starojezičnom razdoblju, prema autoričinu tumačenju, dvojina se u prezentu glagola sasvim izgubila iz uporabe.

...i tu e edan velik kamik, na kom *esu* dva *križa visečena*... (AC, VI), ...i tu *su* 2 *križa* na nem, i tu na kamiki na kom *esu* dva *križa visečena*, od tu na koronu... (AC, VI), ...na taj kanton *se staju* dva *termena* od razvod... (AC, VI), ...od tu na edan velik cer, na kom *behu* dve *zlamene*, od tu na ednu gromaču... (AC, VI), ...tu *bihu* dvi *zlameni* i da e puč ta križanski... (AC, VI), ...veće dokonjaše da imenovani tri dni od pravde na *ke* dva *suca side* pri banku pravdenom mozite ke godir se hote stvari civile i kremenale poslušati... (SS, 8v).

Iz navedenih primjera može se izvesti nekoliko zaključaka. Razvidno je da glagolski oblici u prezentu, aoristu i imperativu pokazuju živost dvojinjskih nastavaka (11x), ali dominantnom kategorijom broja na mjestu stare dvojine postaje množina (16x) u prezentu, perfektu, imperfektu i glagolskom prilogu sadašnjem. Uz dvojину imenica, već se od početka 14. st. počela upotrebljavati množina u glagolskome predikatu (usp. Belić 1950: 86), što će u kasnijem razdoblju voditi prema potpunom gubljenju dvojine u glagolskih oblika. Istovremeno je gubitak dvojine u prezentu i imperativu glagola zahvatio i ruski jezik (usp. Iordanskij 1960: 190). Uporaba množinskih oblika u predikatu nesumnjivo pokazuje da se već od početka 14. st. oblici dvojine u imenskih riječi počinju osjećati množinskima, što znači da subjekti, objekti i atributi čuvaju samo morfološku oznaku dvojine, nipošto sintaktičku, jer predikate uglavnom označava množinski nastavak *-i*. Kolebanje između dvojine i množine najizrazitije je u glagolskih pridjeva trpnih: u atributnim sintagmama ostvaruje se dvojina, a u imenskom predikatu množina. Množina u zamjениčkih oblika uvjetovana je isključivo glagolskim predikatom koji se s njima slaže: nema zabilježenih dvojinjskih oblika zamjenica s glagolskim predikatom u množini, kao ni množinskih oblika zamjenica s glagolskim predikatom u dvojini.

U atributnim sintagmama, uz brojevni kvantifikator 12, imenice i zamjenice morfološki se slažu u množinskom nastavku, a predikat se slaže sa subjektom u množini:

...ako drugi put ne bi kumparil ili ne htill dojti, da ima platiti *drugih soldini* 12... (SS, 9v), ...ošće ta satnik na vsako leto more za sebe vzeti van od straže od *tih* dvanajst *deseti*, od svakoga deseta jednog kmeta... (KZ, 42), ...i *prisegoše* na to dvanadeste *muži* edne i druge strani... (AC, XIII), ...ošće jest zakon da *ti* dvanajst *starešini* od puka, od straža, *ti jesu prosti* noćne straže ale *jesu dužni* vsaki svoju čredu va dne vane na vratih sediti... (KZ, 55).

Navedeni primjeri pokazuju da se u broju 12 prvi dio više ne deklinira i da je srastao s izrazom *na deste*. U najstarijoj hrvatskoj pjesmarici iz 14. st., tzv. *Pariškoj pjesmarici*, D. Malić (1972: 160) zabilježila je primjer u kojem je razvidno da je prvi dio broja 12 deklinabilan i da još nije srastao s izrazom *na deste: ot dvêju na deste letu*. Čakavski pravni tekstovi 14. st. odlikuju se mlađim jezičnim osobinama.

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator *oba(dva)*, pokazuju da se imenice ž. roda slažu s predikatom u množini (9x):

...ki biše pisan pravo vse tako i *bihu ta* oba ednoga glasa... (AC, VI), ...ki biše pisan pravo poli te lokve trnove kako tu obi *strani obistiniše*, a komun trviški prikaza... (AC, VI), ...i tako se ondi obi *strani sediniše*, i tako ondi *narediše*... (AC, VI), ...i tako se ondi obi *strani sediniše*, i *kuntentaše*, i *rekoše*, da se i sada tako meju *nimi* udriži prez vsake zmutne... (AC, VI), ...i tako obi *strane kuntentaše* i meju sobu velikimi zavez i rotu *potvrđiše* da *esu* ti razvodi pravo storeni... (AC, VI).

Samo jedan primjer čuva dvojину u predikatu, ali u istom se kontekstu dominantnim gramatičkim brojem javlja množina (3x):

...i to *dasta* obe *strane* i *narediše* tako obe *strane* i *potvrđiše* da *nemaju* ondi na drugih kuntradu postupat prez slova... (AC, XIII).

15. STOLJEĆE

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator 2, pokazuju da se imenice m. i ž. roda u NA, kao i u G, morfološki slažu sa zamjenicama, pridjevima i glagolskim pridjevima trpnim u nastavku dvojine (13x):

...za potvrditi k njih više rečenomu kloštru za tu rečenu crikav svetago kuzmi i domjana vse i ostale zemle i *druga* dva *vinograda* v rečenoj drazi baščanskoj... (AC, LXXXI), ...i da nam toma dva *zlata dukata* i skupi za četire leta bir... (AC, XCVI), ...a totu ona pridasta ošće *druga* dva *pristava* mihovila nemaniča z šćitar i marka vrsatiča z bana dvora... (AC, CXVII), ...iošće da imate k tomu pridati ošć *druga* dva *pristava*... (AC, CXVII), ...i s sinmi svoimi ivanom i pavlom i petrom i dva *brata negova* mihovil i jakov i treći brat negov jurai... (AC, CXXIX), ...i da mu priur preda mnu pinez svetoga spasa na *ta* dva *dela* libar 70 ter 5... (AC, CXXX), ...da sveti spasa drži *ona* dva *dela* i da nima lada priur svetoga spasa... (AC, CXXX), ...darovasmo i zapisasmo i vikovito potvrdismo crikvi svete marie v zalicah i redu svetoga pavla prvoga remete dva *puna ždriba* zemle naše vlašće... (AC, CXXXV), ...pri tom bi...*rotnika* 2: Budišić Jurai, Stipan Vukanić z Bužan, *zibrana kralevska*... (HS, 215), ...kadi li bi ne obsluževali *ti* 2 *misi* vsaki misec, da smo volni sopet vzeti tu zemlu... (AC, XLIX), ...dom jurju bambulu, 2 *blazimici naborani* i dva ručnika, fratrom na uglani 40 mis... (AC, LXXXII), ...vsega treći del radašinu i nega ženi stani, mani dela 2 ot *ta* 2 *dela* 1 del stani hćeri milanovi i ženi rečenoga radašina... (AC, LV), ...ki su sada i ki imaju priti od vsake teškoće i od svakoga dohodka desetini osmoga sedmoga četrtoga delov rečenih imenovanoi crikvi i takoe zvrhu *rečenu* dviju *vinogradu* rečenoga reda fratar, i vrhu rečeno ča e ot ivana jušića... (AC, LXXXI).

Zanimljiva je pojava jednostavnih i složenih glagolskih oblika u dvojini (13x) uz kongruentne oblike imenica, zamjenica i glagolskih pridjeva trpnih (11x):

...a da u svakom selu dva *pristava budeta*, *ka bi bila očita*, ako bi tko ne hotio hitati i vezati te takove i povesti ih prid općinu... (PS, 84c), ...ako li *bi manjkala* dva *taj uda*, tada dvakrat toliko, ako li tri, tada tri krat... (PS, 35b), ...ki e svete elene v bočaćih v koi malinici *sta* 2 *malina* pod banim dvori... (AC, LXXX), ...ke listi *imihota ta* dva *brata* zgora *imenovana* od našega oca kneza mikule... (AC, C), ...i tu *ona* dva *brata* zgora *imenovana počesta* nas moliti i prositi podobne prošne... (AC, C), ...i da *sta* vzda 2 *redovnika*, *ka imijta* to streći i paramenti šekreštie općene držati čiste pod tu istu penu... (HS, 123), ...zapisasmo joj dva *ždriba* zemle pod Klisom sa vsim ča k njima pristoji, a *ta sta* dva *ždriba*, koji drži Luka Divičić i Jakov Žiža... (HS, 152), ...i sada su na selih tri kmeti, ter dvi *udovici*, *ke* ništar *nimata*; a ostalo to je vse pusto... (MU, Novaci), ...zemlje dni 100, luke stoga 2; na tom *sta podvorca* dva, jošće malin jedan svetoga Ivana z Modruš... (MU, Zavrh), ...zemlje dni 36, luke stog 1, na njem *sta* dva *kmeta*; služilo je prvo zlate 3... (MU, Zavrh), ...na toj zemlji *sta* dva *podvorca*, sada služita oba dohodkom... (MU, Vitunj).

Najveće promjene u dvojini glagola u odnosu na stanje u prasl. jeziku zahvatile su imperfekt. U hrvatskim čakavskim tekstovima 15. st. u imperfektu glagola u 3. l. dv. sačuvana je morfološka konstanta *-ih-* ili *-ah-* prema 1. l. dv., kao i nastavak

-ota prema 2. l. dv. Paralelno se uz dvojinske oblike glagola (3x) i imenskih riječi (3x) u istoj rečenici pojavljuju množinski oblici glagola (3x) i imenskih riječi (2x):

...esmo dali edno malinišće ko e bilo pusto na švici, kadi *su bila* dva *malina*, *ka sta bila naša vlašća*, da su *e* volni načiniti fratri više rečene svete elene... (AC, XL), ...jošće malin jedan; i to *sta bili* dve *seli*, *služili su* prvo zlate tri, a sada *služe* zlata dva... (MU, Polje), ...to ča e crkav više rečena i oltar veliki ki e v nei da *ina* dva *oltara*, *ki se udržita* va toi istoi kapeli ko e edno oltar svete marie na desnu stranu velikoga oltara... (AC, LXIV).

J. Vince (2004: 600) utvrdila je zakonitost prema kojoj su labaviji dijelovi brojevnne skupine u dvojini podložniji zamjeni množinom. Uporaba množinskih oblika u navedenim je oblicima prezenta i perfekta labavije uklopljena u brojevnnu skupinu u dvojini budući da se uglavnom radi o predikatima koji nisu bliže vezani sa subjektom u dvojini. Osim toga, dvojina se u sthrv. jeziku rabila samo onda kada je brojevni kvantifikator 2 prisutan na površini, što znači da je djelovala kongruencija po obliku, a ne po smislu (Vince 2004: 599). Zamjenički oblici u navedenim primjerima najrazvidnije pokazuju spomenutu tezu. U sljedećim primjerima jednostavni i složeni glagolski oblici množinskim nastavcima (8x) impliciraju množinsko značenje imenskih oblika u dvojini (5x):

...svako selo skladno svojim katunarom da postave dva *dobra* i *prava brata* pod rotu, da *imaju* dobru pomnju za ovu naredbu... (PS, 116), ...a dva *pristava* po sve godišće na svrsi dviju misecih po svoj župi da *obhode* ove ljudi pod rotu, ako *bi ne imeli* pomnje za ove naredbe da se župi *opovide*... (PS, 116), ...da bi mi nih kloštrom i redu rečenomu potvrdili 2 *malina*, *ki su* na švici, iošće treći malin ki e svete elene... (AC, LXXX), ...i ja notar s rečenimi svidoci bih na vkup na to molen i potribovan i *ti* više *pisani* dvi *riči*, *ke su* meju redi toga pisma pisah e meju vlastitu ruku... (AC, CVIII), ...i *podbitiše* se 2 *Peričića* po tolarih 40, da *ne će pobit* dobre ljudi koje posla župa... (PS, 114).

U sljedećim primjerima glagoli u prezentu i aoristu množinskim se nastavcima (3x) slažu s oblicima imenica u množini (3x):

...ka zemla e pod sople na kih *su* dvi *himići* ka zemla nas pristoi... (AC, XXXVIII), ...a ča je u selu gonik, taj ima biti širok da *mogu* njim hoditi dva *voli* u jarmu... (PS, 101), ...kad prida rečeni do Marko ovi p. statut, *manjkaše* 2 *karte* buduć ga bija zaja u svidok svi bratimi od gospe Tugar mladi na Zastinju... (PS, 115).

Istraživanje kongruentne dvojine pokazuje da se dvojinski oblici najkonzervativnije čuvaju u imenskih riječi (imenica, pridjeva, glagolskih pridjeva trpnih i zamjenica), a u glagola, uz dvojinu koja se u 15. st. vrlo dobro čuva, sve više prodiru oblici množine. Belić (1932: 138) je uporabu dvojine u glagola do kraja 15. st. protumačio jakim utjecajem staroslavenskoga jezika budući da je većina analiziranih tekstova pisana glagoljicom. Damjanović (1984: 150) je za hrvatske glagoljske tekstove 15. st. ustvrdio da je teško reći koliko je uporaba dvojine u imenskih riječi, a poglavito u glagola, značila naslanjanje na staroslavenske tekstove, a koliko samostalan razvoj unutar starohrvatskih sustava. Ipak, u glagola je dvojina elementom staroslavenske tradicije, ali isto tako i stilističkim instrumentarijem.

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator 12, pokazuju da se imenice m. roda morfološki slažu sa zamjenicama i glagolskim prilogom sadašnjim u nastavku množine:

...jošće je na Zaborski *sidećih kmeti* 12, a sel pustih 6 ter pol... (MU, Zaborsko), ...ka koli bude od toga malina va *te* dvanadeset *dan* ima poiti više rečenomu kloštru... (AC, CXXIV).

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator *oba*(*dva*), pokazuju da se imenice svih triju rodova morfološki slažu sa zamjenicama i glagolskim pridjevima trpnim isključivo u nastavku dvojine (12x):

...ku crkav više rečenu svetago ivana krstitela i s obima *oltaroma*⁵ više *imenovanoma* i sa vsim pristojanem malim i velikim ča godi pristoi k toi crkvi i k oltarom mi pravim darom darovasmo... (AC, LXIV), ...i stadosmo nad tim i spitasmo od obiju više *rečeniju stranu* vse krvice i škode *ke* bihu meju nami... (AC, CXVII), ...a totu reče domin mikula i jurai pohmaević obima više *rečenima stranama*... (AC, CXVII), ...mi knez anž frankapan, krčki, senski i modruški i pročaja s obima *našima sinma* s knezom kerštoforom i s knezem bolfom damo na znane... (AC, CLIX), ...Paval Voškinić ima na Grgurevi seli i na Juršića seli, pod obi *ti seli* ima zemlje zle i dobre dni 50... (MU, Medvija), ...Grgur špan ima *ti obi seli*, kak je zgora pisano... (MU, Dana), ...i to je pridano Petru Mirčiću k onomu, na kom stoji, i od *tiu*⁶ obiu *selu* služi u gradu... (MU, Krakar), ...jošće drugoga sela, ko se di Radmanje, zemlje dni 8; od *tiu* obiu *selu* ima služiti gradom, ali konjem, ali zlata dva... (MU, Vitunj), ...jošće drži drugo selo, ko se zove biskuplje, zemlje dni 8, luke kosca jednoga; od *tiu* obiu *selu* služi zlata dva, ali u gradu; jošće malin jedan, ki je od *tiu* obiu *selu*, služi zlata dva... (2x, MU, Vitunj), ...a na *tiu* obiu *selu* zgora *pisaniu* drži Anton Marković svoj dvor... (MU, Dvor Martina Oštriharića).

Zanimljiva je činjenica da se dvojina u imenskih riječi dosljednije upotrebljava u 15. nego u ranijem, 14. stoljeću. Većina atributnih sintagmi slaže se s predikatom u dvojini (13x):

...i ako li *sta* oba po jednako *bližnja* ali bi jih veće bilo ki mu se jednako blizu, tada imaju onakoj i na oni dio iskupiti... (PS, 51d), ...i na to *bista* obi *strani kuntenti* i mi obećasmo i priesmo činiti tu službu dobre vole... (AC, L), ...i povida kneže i...dugovane *zaljubista* obi *strani* dobrovolnim zakonom... (AC, CII), ...i ondi se obidvi više *rečeni strani* dobrovolno *utakmista*, da *pustista* obidvi *strani*, edna drugu stranu za čista i za prišežena... (AC, CXVII), ...i obi *ti dvi strani* dobrovolno *rekosta* da tu nih takminu i mir poruče domin mikula... (AC, CXVII), ...a ja sudac više imenovani vidivši da *sta* obi *strani* dobre vole dah na to moi list... (HS, 174), ...a va to vrime biše odvitnik v Okruglah Ivan Mesodić, dobar muž, a v Tribihovićih Petar Čislić, *ka* oba dobro *nastojahota* crkvi svetomu Ivanu... (HS, 211), ...ki to pisah slišav z ust pisanoga Martina i nega ženi Marjeti i *bista* oba *kuntenta*... (HS, 198), ...a ja sudac više imenovani vidivši da *sta* obi *strani* dobre vole dah na to moi list... (HS, 252), ...Jurjevo selo i Hitrićevo selo drugo ima zemlje dni 26, luke stoga dva, *služita* obi dvi zlata dva... (MU, Sv. Mikula), ...na toj zemlji *sta* dva podvorca, sada *služita* oba dohodkom... (MU, Vitunj), ...jurevo selo i hitrićevo selo drugo ima zemle dni 26 luke stoge dva *služite* obedvi zlata dva... (AC, CXIII).

⁵ Ovdje se čuva stariji nastavak *-oma* iz DI dv. imenica *o-osnova, a ne noviji *-ima*, nastao analogijom prema pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji.

⁶ Nastavak *-i(j)u* u G dv. zamjenice **tb* nije nastao analogijom prema deklinaciji zamjenica palatalnih osnova, nego je vjerojatno riječ o utjecaju nastavka *-ih* iz G mn. na GL dv. zamjeničke deklinacije nepalatalnih osnova (*-iju* umjesto *-oju*). Isti je utjecaj proveden u deklinaciji broja *oba* u sr. rodu (NA *obi*, GL *obi(j)u*, DI *obima*).

Paralelno se, kao i kod brojevnih izraza s kvantifikatorom 2, uz dvojninske oblike glagola (3x) u istoj rečenici pojavljuju množinski oblici (2x):

...*tvrdita* li *vi* obi *strani* kako mi poručimo a *oni rekoše tvrdimo*... (AC, CXVII), ...tko se s kim promini živim utakam, kako je konjem ali volom ali inom živinom, ali haljinom ali inom stvarju gibućom, tere *se prominuta* utakam prez pridavka ali s pridavkom i oba *se kuntentata* i ide svaki domom, nad tim i prinoća, jure se *ne mogu* veće poreći ni razminiti ne budući volja obiju ali ne budući ke privarke... (PS, 52a).

U prvom se primjeru ne čuva dvojninski lik *va* nego množinski *vi* (< *vy*). Proučeni korpus posve je u skladu s Jurišićevom zabilješkom kako u hrvatskome jeziku nema dvojninskih oblika zamjenica za 1. i 2. l. u NA (Jurišić 1992: 152). U ruskom jeziku do zamjene dvojninske množinom u ličnim zamjenica 1. i 2. lica dolazi već u drugoj polovini 11. st., a najranije gubljenje dvojninske bilježi upravo zamjenica 2. lica (Iordanskij 1960: 25). U sljedećim primjerima prezentski i aoristni oblici glagola u množini (9x) impliciraju množinsko značenje imenskih oblika u dvojnini (6x):

...upitasma obe strani: *jeste* li obi *strani* ob tom *dobrovolni*, obi *rekoše* da *esu*... (HS, 197), ...ako li se obi *strani* kupno *sajdu* na rok, tada ovi ki nosi moći ima jih dati pristavu ki zaklinja... (PS, 73g), ...i na to *biše* obi *strani kuntenti* i na to mi dasmo ta naš list... (AC, L), ...i to obi *strani pustiše* na nas ča učinimo da su kunteni fratri i jurai i svoimi sini... (AC, CIX), ...i totu obi *strani* dobrovolnim zakonom *kuntenti biše*... (AC, CXXVII), ...i totu budući obi *više rečeni strani* nazoči *središe* i *stakmiše* meju sobom ovim zakonom... (AC, CXVII).

Samo u jednom primjeru glagol u imperfektu množinskim se nastavkom slaže sa zamjenicom, imenicom i glagolskim pridjevom trpnim u množini:

...i *te obe strane imenovane* živim svojim ezikom pred nami *svedočahu* v našem stole... (HS, 38).

ZAKLJUČAK

Na temelju iznesene građe mogu se izvesti sljedeći zaključci u pogledu odnosa između množine i dvojninske sintagmatskih izraza uz pojedine brojevne kvantifikatore: sintagmatski izraz + brojevni kvantifikator 2

Dvojnina se u imenica m. roda čuva isključivo u NA. Samo jedan primjer dvojninske u G nalazimo u 15. st. Množinski oblici u NA iznimno su rijetki (nalazimo samo 2 primjera u 15. st.). U kosim se padežima ostvaruju isključivo oblici množine.

Zamjenice, pridjevi i glagolski pridjevi trpni, koji čine atributivne u NA atributivnih sintagmi, isključivo imaju oblik dvojninske. Zamjenice, pridjevi i glagolski pridjevi trpni, koji čine atributivne, u kosim padežima atributivnih sintagmi dobivaju isključivo oblik množine, osim jednoga primjera dvojninske iz 15. st.

Kolebanje između dvojninske i množine najrazvidnije je u upitno-odnosnim zamjenica koje upućuju na rečenični subjekt ili objekt. Dvojninski se oblici upotrebljavaju onda kada se slažu s nastavkom prezenta, perfekta, kondicionala prvog ili futura drugog u dvojnini. Množinski se oblik zamjeničkoga atributa, uz predikat u dvojnini, ostvaruje samo u jednom primjeru iz 15. st. Dvojninski se oblici zamjenica upotrebljavaju

onda kada je upitno-odnosna zamjenica dijelom imenskoga predikata. Konačno, dvojniski se oblik zamjenice ostvaruje uz množinske oblike prezenta. Množinski se oblici upotrebljavaju onda kada se slažu s nastavkom perfekta u množini ili aorista. Uz množinske oblike prezenta nerijetko se ostvaruju množinski oblici upitno-odnosnih zamjenica. Istraživanje pokazuje da su autori čakavskih pravnih tekstova u navedenom kontekstu podjednako upotrebljavali dvojniske i množinske oblike upitno-odnosnih zamjenica.

Kada zamjenice upućuju na prethodni subjekt ili objekt, a nisu dijelom atributne sintagme, tada se upotrebljavaju isključivo oblici množine.

Dvojina se u imenica sr. roda čuva isključivo u NA. U kosim se padežima ostvaruju isključivo oblici množine.

Dvojina se u jednostavnih glagolskih oblika ostvaruje u prezentu, aoristu, imperfektu i imperativu. Dvojniski i množinski oblici prezenta i aorista supostoje, a u imperfektu glagola dvojina se sporadično čuva u 15. st., ali je već od 14. st. dominantna množina. Imperativ glagola čuva dvojину, a glagolski prilozi sadašnji i prošli redovito ostvaruju množinske oblike.

Dvojina se u složenih glagolskih oblika ostvaruje u perfektu, kondicionalu prvom i futuru drugom. U perfektu i kondicionalu prvom glagola u istom kontekstu supostoje množinski i dvojniski oblici. Isključivo oblike množine nalazimo u futuru prvom i pluskvamperfektu glagola.

Zaključno se može kazati: dvojina je dominantan gramatički broj u NA imenica m. i sr. roda, zamjenica, pridjeva i glagolskih pridjeva, a u kosim padežima navedenih vrsta riječi dominira množina. U jednostavnih i složenih glagolskih oblika česta su kolebanja.

sintagmatski izraz + brojevni kvantifikator *oba(dva)*

Dvojina se u imenica m. roda čuva u NA, G i I. Množinski se oblici ostvaruju isključivo u kosim padežima.

Zamjenice, pridjevi i glagolski pridjevi trpni, koji čine attribute u NA atributnih sintagmi, imaju oblik dvojine. Zamjenice, pridjevi i glagolski pridjevi trpni, koji čine attribute, u kosim padežima atributnih sintagmi dobivaju podjednako dvojniske i množinske oblike.

Kolebanje između dvojine i množine najrazvidnije je u upitno-odnosnih zamjenica koje upućuju na rečenični subjekt ili objekt. Dvojniski se oblici upotrebljavaju onda kada se slažu s nastavkom imperfekta u dvojini, ali se češće ostvaruju uz množinske oblike aorista i imperfekta. Množinski se oblici upotrebljavaju onda kada se slažu s nastavkom glagolskog priloga sadašnjeg u množini ili prezenta. Istraživanje pokazuje da su autori čakavskih pravnih tekstova u navedenom kontekstu češće upotrebljavali dvojniske oblike.

Kada zamjenice upućuju na prethodni subjekt ili objekt, a nisu dijelom atributne sintagme, tada se upotrebljavaju isključivo oblici množine.

Dvojina se u imenica sr. roda čuva u 15. st. u NA, ali i GL. Istraženi korpus ne nudi primjere s oblicima množine.

Dvojina se u jednostavnih glagolskih oblika ostvaruje u prezentu, aoristu i imperfektu. Dvojinski i množinski oblici supostoje u prezentu i aoristu glagola. U imperfektu glagola dvojina se sporadično čuva u 15. st., ali dominantnim gramatičkim brojem od 14. st. postaje množina. Imperativ i glagolski prilozi sadašnji redovito ostvaruju množinske oblike.

Zaključno se može kazati: dvojina je dominantan gramatički broj u NA imenica m. i sr. roda, zamjenica, pridjeva i glagolskih pridjeva, ali česta je i u kosim padežima. U jednostavnih i složenih glagolskih oblika česta su kolebanja.

POPIS IZVORA

13. st.

1. PL – Povaljska listina (1. 12. 1250., u: Malić, D. 1988)

14. st.

1. AC – Acta Croatica, VI. Razvod međa posjedovanja patrijarha oglejskoga, kneza pazinskoga, općine pazinske, vlade mletačke i drugih vlastelina zemlje istrijanske (5. 5. 1325., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
2. AC – Acta Croatica, XIII. Razvod međa među Mošćenicama i Kožlakom u Istri (2. 11. 1395., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
3. HS – Hrvatski spomenici, 35. Pribko iz Senja daje procjenjivati svoje trsje, što mu ga je uzeo prokuradur Petar poradi duga (Dobrinj, 21. 3. 1400., u: Šurmin, Đ. 1898)
4. KČS – Krčki (Vrbanski) statut (1388., u: Rački, F. i dr. 1890)
5. KZ – Kastavski zakon (1400., u: Rački, F. i dr. 1890)
6. SS – Senjski statut (1388., u: Margetić, L. i P. Strčić 1985 – 1987)

15. st.

1. AC – Acta croatica, XXXVIII. Knez Ivan Frankapan daruje zemlju samostanu sv. Marije u Crikvenici (Hreljin, 5. 3. 1440., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
2. AC – Acta croatica, XL. Knez Žigmunt Frankapan daruje samostanu sv. Jelene kod Senja zapušteno mlinašte na Švici (Otočac, 11. 8. 1444., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
3. AC – Acta croatica, XLIX. Martin Frankapan daruje zemlju crkvi sv. Marije u Crikvenici (Novi, 4. 12. 1447., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
4. AC – Acta croatica, L. Knez Bartol Frankapan daje senjskomu kaptolu selo Župan Hlm (Senj, lipnja 1448., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
5. AC – Acta croatica, LV. Oporuka popa Petra Poletčića (U Stomorinu Selu, 16. 4. 1450., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
6. AC – Acta croatica, LXIV. Knez Štefan Frankapan daruje Mrtinu Oštreheriću više prava i posjedovanja (Modruš, 10. 7. 1457., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)

7. AC – Acta croatica, LXXX. Knezovi Frankapani, Štefan, Dujam, Martin, Juraj, Bartol, Anž i Mikula, potvrđuju remetama sv. Jelene i sv. Spasa mlinove i zemljišta (Senj, 5. 3. 1466., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
8. AC – Acta croatica, LXXXI. Mikula, krčki biskup, potvrđuje fratrima crkve sv. Spasa crkvu sv. Kuzme i Damjana (14. 4. 1466., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
9. AC – Acta Croatica, LXXXII. Oporuka Tomana Matešića, kapelana ugljanskoga (Ugljan, 22. 4. 1466., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
10. AC – Acta Croatica, XCVI. Minak Malinarić s bratom Ivanom prodaje zemlju Tomi Matašiću (U Grižah, 8. 12. 1474., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
11. AC – Acta Croatica, C. Knez Martin Frankapan potvrđuje braći Lovrencu i Bartolu Čehoviću sela Pujevšane i Malu Prisiku (Novi, 10. 2. 1476., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
12. AC – Acta Croatica, CII. Lapački stol rješava parnu Stjepana Mečara s Jurjem Našmanićem iz Glavataca (U Rmanji, 11. 6. 1478., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
13. AC – Acta Croatica, CVIII. Zastupnici biskupa senjskoga Pavla i senjskoga kaptola u parbi s draškim opatom Ivanom, pridržaju si pravo na opata Ivana (22. 10. 1484., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
14. AC – Acta Croatica, CIX. Ivan Vlaj miri remete crikveničke s Jurkom Banićem (10. 2. 1485., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
15. AC – Acta Croatica, CXIII. Popis zemalja modruškoga vladanja (12. 4. 1486., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
16. AC – Acta Croatica, CXVII. Petrić Ivanko Marković miri se s Jurjem Kosinskim pred kraljevskim sudom u Bihaću (Bihać, 24. 2. 1487., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
17. AC – Acta Croatica, CXXIV. Fratři samostana sv. Marije u Brinju daju u zakup jednu zemlju Martincu Fabinu sinu (Brinje, 3. 2. 1489., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
18. AC – Acta Croatica, CXXVII. Juraj Račić prodaje pred ličkim stolom svoju plemenštinu u Dolnjem Zažićnu Mateju Draškoviću (Na Skurini, 29. 6. 1490., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
19. AC – Acta Croatica, CXXIX. Draškovići utemeljuju samostan remeta sv. Pavla na Gradčini (Na Gradčini, 1. 11. 1490., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
20. AC – Acta Croatica, CXXX. Ivan Kosinski zalaže dio svoje plemenštine prioru samostana sv. Spasa pred buškim stolom (U Bužah, 1490., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
21. AC – Acta Croatica, CXXXV. Knez Mihovil Frankapan daruje samostanu b. d. M. u Zažićnu dva ždrijeba zemlje (Slunj, 5. 4. 1492., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)
22. AC – Acta Croatica, CLIX. Senjski kaptol prepisuje na prošnju kneza Ivana Lackovića, sina Jurja Kosinskoga, jednu listinu, u kojoj knez Anž Frankapan govori, kako se je mijenjao s Jurjem Kosinskim, davši mu za Kosin Zahumlje (Brinje, 13. 2. 1499., u: Kukuljević-Sakcinski, I. 1863)

23. HS – Hrvatski spomenici, 38. Općina ostrožačka svjedoči, da je knez Ivaniš Čavski kupio polaču u Ostrošcu od bratstva svete Katarine (21. 9. 1403., u: Šurmin, Đ. 1898)
24. HS – Hrvatski spomenici, 123. Bilješka na glagolskome misalu, što je u Propagandi (Omišalj, 1457., u: Šurmin, Đ. 1898)
25. HS – Hrvatski spomenici, 152. Margareta udova bana Pavla Šubića daruje crkvicu sv. Triju Kralja na Orišcu s dva ždrijeba zemlje pod Klisom (Klis, 25. 3. 1466., u: Šurmin, Đ. 1898)
26. HS – Hrvatski spomenici, 174. Grgur Štampak daruje svetomu Petru na Slatu pol sela pred sucem Tomašem i svjedocima (Slat, 1475., u: Šurmin, Đ. 1898)
27. HS – Hrvatski spomenici, 197. Gašpar Perušić sudac, izdaje pismo, da je Ivan Mikčić i Andrija Leočić sklopio ugovor za po grada i za po glavice (Lapac, 14. 7. 1484., u: Šurmin, Đ. 1898)
28. HS – Hrvatski spomenici, 198. Oporuka Martina Malkovića (Kraj u Istri, 13. 10. 1484. i 7. 1. 1485., u: Šurmin, Đ. 1898)
29. HS – Hrvatski spomenici, 211. Bilješka popa Radoša o priložima za crkvene knjige (1487., u: Šurmin, Đ. 1898)
30. HS – Hrvatski spomenici, 215. Buški sud saslušava svjedoke o plemenštini u Perhočevi u kotaru kaseškom (U Bužama, 19. 4. 1487., u: Šurmin, Đ. 1898)
31. HS – Hrvatski spomenici, 252. Prior fratar Tomaš kupuje od Grgura Štampaka pol selišta, a pol ga daje Štampak za dušu (Slat, 1495., u: Šurmin, Đ. 1898)
32. MU – Urbar modruški (1486., u: Lopašić, R. 1997)
33. PS – Poljički statut (1440., u: Junković, Z. 1968)

POPIS IZDANJA TISKANIH IZVORA

Junković, Zvonimir. 1968. "Izvorni tekst i prijevod Poljičkoga statuta". *Poljički zbornik* 1: 32–103.

Kukuljević-Sakcinski, Ivan. 1863. "Acta croatica. Listine hrvatske". *Monumenta historica Slavorum meridionalium* 1: 1–339.

Lopašić, Radoslav. 1997. *Urbar modruški od god. 1486*. Prilozi E. Hercigonja, I. Tironi. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske.

Malić, Dragica. 1988. *Povaljska listina kao jezični spomenik*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Margetić, Lujo i Petar Strčić. 1985–1987. "Senjski statut iz 1388.". *Senjski zbornik* 12: 19–99.

Rački, Franjo. i dr. 1890. "Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: Vinodolski, Poljički, Vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, Kastavski, Veprinački i Trsatki". *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium* 4/1: 1–265.

Šurmin, Đuro. 1898. "Hrvatski spomenici. Acta croatica (ab anno 1100-1499)". *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium* 6: 1–500.

LITERATURA

- Belić, Aleksandar. 1932. *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Belić, Aleksandar. 1950. *Istorija srpskohrvatskog jezika. Knj. II sv. 1: Reči sa deklinacijom*. Beograd: Naučna knjiga.
- Corbett, Greville G. 2000. *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Damjanović, Stjepan. 1984. *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Daničić, Đuro. 1874. *Istorija oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika do svršetka XVII vijeka*. Biograd: Izdanje i štampa Državne štamparije.
- Glavan, Vjenceslav. 1927–1928. "Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca". *Južnoslovenski filolog* 7: 111–159.
- Hamm, Josip. 1974. *Staroslavenska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Iordanskij, Anatolij Mihajlovič. 1960. *Istorija dvojstvennogo čisla v ruskom jazyke*. Vladimir: Vladimirskej gosudarstvennoj pedagogičeskoj institut imeni P. I. Lebedeva-Poljanskogo.
- Jurišić, Blaž. 1992. *Nacrt hrvatske slovnice. Glasovi i oblici u poviestnom razvoju* (pretisak). Zagreb: Matica hrvatska.
- Lukežić, Iva. 1999. "Razvoj prezenta i imperativa u čakavskome narječju". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25: 195–222.
- Malić, Dragica. 1972. *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Malić, Dragica. 1988. *Povaljska listina kao jezični spomenik*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Šepić, Ante. 1953. "Jezik hrvatskih općinskih statuta istarskih i primorskih. Prilog historičkoj gramatici hrvatskog jezika". *Rad JAZU* 295: 5–40.
- Šimudvarac, Mario. 2012. "Fonološka (konsonantizam) i morfološka raščlamba prijepisa Senjskoga statuta Vuka Ručića". *Senjski zbornik* 39: 75–94.
- Vince, Jasna. 2004. "Brojevi 1, 2, 11 i 12 u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku". *Glagoljica i hrvatski glagolizam* (zbornik). Zagreb – Krk: Staroslavenski institut – Krčka biskupija: 595–605.
- Vulić, Sanja. 2010. "Jezik Modruškoga urbara". *Čakavska rič* 1–2: 135–154.
- Žolobov, Oleg Feofanovič. 1998. *Symbolik und historische Dynamic des slavischen Duals = Simvolika i istoričeskaja dinamika slavjanskogo dvojstvennogo čisla*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

CONGRUENT DUAL IN MEDIEVAL ČAKAVIAN LEGAL TEXTS

The authors observed the relationship between plural and dual in the framework of a special type, which determines the specific type of grammatical number to call congruent (lat. *Congruere* - match) duality. Linguistic analysis conducted on the corpus of medieval Čakavian legal texts from the 13th to the late 15th century. Research shows that the dual with the numeral quantifier *dva* (two) is dominant grammatical number in the NA noun m. and n. gender, pronouns, adjectives and verbal adjective, and the oblique cases shall be specified types of words dominated the plural. In simple and complex verb forms are frequent fluctuations. With numeral quantifier *oba* (both) more common are dual forms and in other cases declinable words.

KEYWORDS: *Dual, plural, Čakavian, law*